
О. ЯВОР

доцент кафедри цивільного права № 2
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук

УДК 347.61/.64

Договір як юридичний факт у сімейному праві

У статті надано характеристику договору в сімейному праві з точки зору теорії юридичних фактів. Виявлено роль договору як підстави виникнення, зміни або припинення індивідуальних правовідносин у межах генерального сімейного правовідношення. Розглянуто основні напрями можливого впливу договору на розвиток сімейно-правових відносин, а також питання щодо співвідношення індивідуального договірної і нормативно-правового врегулювання сімейних відносин.

Ключові слова: договір, юридичний факт, договірне регулювання, сімейні правовідносини, генеральні й індивідуальні правовідносини.

Ми – як окремі особи, громади, держави і нації – переймаємося питаннями сім'ї, оскільки це забезпечує основу для суспільства і визначає благоустрій для наступних поколінь [1, с. 551]. При цьому розвиток сімейного права в західній юридичній науці прийнято позначати формулою, що вказує на рух «від статусу до договору» [2, с. 182]. Йдеться про те, що права і обов'язки, ті чи інші можливості й інтереси індивідууму не можуть визначатися вичерпно законом, тим більше з огляду на належність індивіда до того чи іншого соціального

класу. Такі права і обов'язки, можливості й інтереси дедалі більше залежать від природи самих відносин і від волевиявлення їх сторін. Якщо упродовж значного періоду розвитку сімейного права соціальний статус учасників правовідносин визначав їх правовий статус, то сучасне правове регулювання намагається підкреслити значення вільних домовленостей між автономними індивідами [3, с. 34].

Указана тенденція є характерною для права в цілому (інститут договору, як відомо, є притаманним не тільки сфе-

рі цивільного обігу, а й іншим правовим сферам – міжнародній, конституційній, адміністративній, фінансовій, трудовій, земельній, цивільно-процесуальній і навіть кримінально-процесуальній), але саме для сімейного права вона набуває особливого значення з огляду на те, що вказана сфера правовідносин значною мірою орієнтується на різноманітні форми взаємодії, що засновані на спільній згоді (йдеться передусім про центральний елемент сімейного права – шлюб). Існування так званої контрактної моделі шлюбу й сім'ї взагалі вважається одним із елементів західної традиції права [4, с. 183]. Це, у свою чергу, зумовлене особливою сферою автономії, що об'єктивно має існувати, коли йдеться про сімейні відносини (держава не повинна вичерпно регулювати відносини, навіть правового характеру, які виникають у сім'ї), а отже – залишається простір, в якому сторони відносин вільні самі визначати моделі своєї поведінки [5, с. 6]. Адже, видаючи відповідні закони, держава має прагнути за можливості не втручатися в суто особисті відносини громадян, обмежуючись встановленням лише таких обов'язкових правил (норм), які є необхідними для укріплення сім'ї, для здійснення й захисту прав і законних інтересів її членів. Ще К. П. Побєдоносцев відзначав, що сімейні відносини «незрівнянно меншою мірою, ніж усі інші, піддаються і підлягають юридичним визначенням: саме за своєю цілісністю, саме тому, що в них багато елементів, які не може і не повинно охоплювати юридичне визначення, як не може воно спуститися до глибин совісті й морального почуття. Позитивний закон може

стосуватися тільки однієї сторони цих відносин, а саме тієї сторони, з якою можливі зіткнення сімейницької автономії з автономією держави» [6, с. 12].

Власне, часто головним завданням сімейного права стає визначення тієї межі, за якою правове регулювання відносин має базуватися на певній вільній згоді сторін, а не на встановленій державою моделі поведінки. Названа вимога до правового регулювання була яскраво проілюстрована в одному із висловів Барбари Глеснер Фінс: сімейне право завжди прагне віднайти баланс конкуруючих цілей; одна із них – узгодити між собою бажання держави максимально врегулювати відповідну сферу відносин із об'єктивною потребою зробити це в мінімальному обсязі [7, с. 49].

Важливість розуміння правового значення вказаних тенденцій не потребує доведення: кожен із нас залучений до правовідносин саме сімейного характеру – ми діти, чоловіки або дружини, батьки, сестри і брати, племінники і племінниці, онуки, дідусі й бабусі тощо. Якись із цих правовідносин можуть передбачати можливість їх договірною врегулювання, інші – ні. Сімейне право історично прагнуло спрямувати поведінку особи у сфері сімейних відносин, аж до питань дітонародження, шляхом встановлення загальнообов'язкових правил поведінки. Сьогодні має утверджуватися розуміння того, що держава має дуже обмежену здатність формувати моделі поведінки в такій особливій сфері відносин [8, с. 6].

Метою цієї статті є розкриття тенденції до розширення диспозитивних засад регулювання відносин у сім'ї,

що знаходить свій вияв у збільшенні ролі договору в сімейному праві, створює умови для виникнення поряд із регулюванням на підставі закону системи договірною регулювання сімейних відносин.

Актуальність наведених питань особливо загострюється у зв'язку із тим, що довгий час вітчизняна юридична наука і практика відмовлялися від застосування правової конструкції договору для регулювання сімейних відносин. І хоча законодавство не містило прямої заборони щодо використання договорів у сімейному праві, і навіть припускало можливість окремих домовленостей подружжя, однак на практиці договірна конструкція фактично не використовувалася [9, с. 4]. Сьогодні ж маємо досить широку, визнану законодавчо, сферу суспільних відносин, що може підлягати саме індивідуальному договірному, а не нормативному регулюванню. До числа важливих сімейних договорів, окрім шлюбного договору, відносять договір дружини і чоловіка про те, з ким із них після розірвання шлюбу будуть проживати діти, яку участь у забезпеченні умов їхнього життя братиме той із батьків, хто буде проживати окремо, а також про умови здійснення ним права на особисте виховання дітей, так званий «договір про розірвання шлюбу» (ст. 109 Сімейного кодексу України, далі – СК України); договір дружини і чоловіка про надання утримання (ст. 78 СК України); договір дружини і чоловіка про припинення права на утримання замість набуття права власності на нерухомість або одержання одноразової грошової виплати (ст. 89 СК України); договір ма-

тері та батька дитини про сплату аліментів на дитину (ст. 189 СК України); договір матері та батька дитини про припинення права дитини на аліменти у зв'язку з набуттям права власності на нерухомість (ст. 190 СК України); договір дружини і чоловіка про визначення порядку користування нерухомістю (ст. 66 СК України); договір дружини і чоловіка про поділ (виділ) нерухомого майна (ст. 69 Сімейного кодексу України); договори, які можуть бути укладені жінкою та чоловіком, що проживають однією сім'єю, але без реєстрації шлюбу [10, с. 105; 11, с. 197].

Досягнення вказаної мети потребує звернення до теоретичних висновків і практичних рекомендацій українських і зарубіжних учених-юристів до революційного, радянського і сучасного періодів у галузі загальної теорії права, цивільного та сімейного права: С. С. Алексєєва, М. В. Антокольської, Т. О. Ариванюк, Л. В. Афанасьєвої, М. Й. Бару, С. Н. Бондова, М. І. Брагінського, В. В. Вітрянського, Є. М. Ворожейкіна, К. О. Граве, А. О. Іванова, Д. Д. Грімма, О. В. Дзери, Н. М. Єршової, І. В. Жилінкової, О. І. Загоровського, О. С. Іоффе, Т. В. Кашаніної, А. Д. Корецького, О. Ю. Косової, С. В. Мазуренко, Л. Б. Максимович, М. Г. Масевич, В. Ф. Маслова, Г. К. Матвєєва, Д. І. Мейєра, О. М. Нечаєвої, О. І. Пергамент, І. О. Покровського, Л. М. Пчелінцевої, А. М. Рабец, Ю. В. Романця, З. В. Ромовської, В. О. Рясенцева, С. Л. Симонян, М. М. Сибільова, Є. О. Суханова, Ю. О. Тихомирова, С. Я. Фурси, Є. І. Фурси, Є. О. Чефранової, Я. М. Шевченко, Г. Ф. Шершеневича, Ю. С. Червоного та ін.

Сьогодні, як справедливо звертають увагу вітчизняні дослідники проблем сімейного права, принципово змінився порядок регулювання сімейних відносин, коли імперативні приписи поступаються місцем диспозитивному регулюванню. У частині 2 ст. 7 СК України договірне регулювання сімейних відносин закріплене як одна з основних засад сучасного сімейного права, а договір розглядається як джерело сімейного права поряд із нормами законодавства. У частині 1 ст. 9 СК України вказано, що подружжя, батьки дитини, батьки та діти, інші члени сім'ї та родичі, відносини між якими регулює цей Кодекс, можуть врегулювати свої відносини за домовленістю (договором), якщо це не суперечить вимогам цього Кодексу, інших законів та моральним засадам суспільства. На розвиток цієї генеральної ідеї в СК України передбачена ціла низка різноманітних договорів, учасниками яких є члени сім'ї. Навіть на цьому договірній ініціатива цих осіб не закінчується: закон не забороняє укладення також інших, не передбачених безпосередньо в цьому Кодексі, договорів.

Однак виявлення ролі договору в сімейному праві потребує надання його загальнотеоретичної характеристики з точки зору концепції юридичного факту. У цьому аспекті нам видаються важливими деякі положення, що мають стати основоположними при розкритті ролі договору як юридичного факту для виникнення сімейних правовідносин.

Важливою засадою правового регулювання сімейних відносин є визнання можливості їх виникнення на підставі юридичного факту, який не передбачено

нормою права. Тривалий час у вітчизняній юридичній науці панувала думка, відповідно до якої єдиною підставою виникнення правовідносин є норми права. Сьогодні потребують визнання можливості виникнення правовідносин не тільки за тими моделями поведінки, що передбачено нормами права, а й за моделями, які сторони визначають за домовленістю між собою. При цьому за обох варіантів передбачена модель правової поведінки має відповідати вимогам основоположних принципів права (справедливості, свободи, рівності, гуманізму).

Конструкція юридичного факту є додатковим аргументом на користь позиції тих вчених, які відстоюють необхідність відмовитися від виокремлення абсолютних правовідносин (правовідносин, де індивідуалізовано тільки одного учасника).

Не тільки теоретичного, а й практичного значення набуває питання щодо класифікації юридичних фактів. Найбільш розробленою в юридичній літературі є класифікація за вольовою ознакою. За названим критерієм юридичні факти поділяються на юридичні дії та юридичні події. Юридичні дії є юридично значущими вчинками особи. Вони поділяються на правомірні (які відповідають нормам та принципам права) та протиправні (тобто такі, що суперечать нормам та принципам права). У свою чергу правомірні дії залежно від спрямованості волі суб'єкта поділяються на юридичні акти та юридичні вчинки. Юридичні акти – це дії, спрямовані на досягнення певного правового результату. Юридичні вчинки – це дії, які породжують юридичні на-

слідки незалежно від спрямованості волі на їх настання. За вказаним критерієм договори, що укладаються у сфері сімейних правовідносин, володіють ознаками юридичних актів, тобто правомірних дій, спрямованих на встановлення або зміну тих чи інших правових відносин. Відповідно, залежно від мети укладеного договору його може бути віднесено до юридичних фактів, що породжують правовідносини (договір про виплату аліментів), факти, що змінюють правовідносини (договір про встановлення графіку побачень із дитиною) тощо.

Договір у сімейному праві відповідає загальнотеоретичному його розумінню як угоди сторін про встановлення, зміну й припинення прав і обов'язків. Він характеризується: а) вільним волевиявленням учасників; б) їх згодою за всіма істотними аспектами договору; в) рівністю сторін; г) наявністю юридичних гарантій свого виконання; г) взаємною відповідальністю сторін за невиконання взятих зобов'язань [12, с. 28]. За допомогою договірної конструкції окремі дослідники пропонують розкривати навіть правову природу шлюбу: а) він потребує вільної згоди учасників; б) базується на їх рівності; в) спрямований на виникнення прав і обов'язків подружжя; г) невиконання відповідних обов'язків може тягнути за собою такий негативний наслідок, як розірвання шлюбу. При цьому важливо пам'ятати: договір не повинен погіршувати становище учасників угоди або інших осіб у частині прав і гарантій, передбачених сімейним законодавством [13, с. 185]. Відповідно, можна погодитись із пропозованим в юридичній літературі ви-

значенням сімейно-правового договору як домовленості між подружжям, батьками та дітьми, іншими членами сім'ї та родичами про виникнення, зміну та припинення майнових, а в окремих випадках особистих немайнових прав та обов'язків, що обумовлені їх сімейно-правовими зв'язками [14, с. 37].

Юридичний факт у вигляді договору призводить до виникнення, зміни або припинення індивідуальних правовідносин у межах генерального сімейного правовідношення. Так, генеральним правовідношенням є, зокрема, відносини між батьками і дітьми. Воно виникає на підставі такого юридичного факту, як народження дитини. У межах цього генерального правовідношення можуть виникати певні більш конкретні індивідуальні правовідносини, такі, наприклад, як відносини щодо утримання дитини, що, зокрема, можуть бути врегульовані договором тощо. Саме із цих міркувань не можна погодитись із твердженням, що договір у сімейному праві не може бути самостійною підставою для виникнення або припинення сімейних правовідносин [9, с. 11]. Дійсно, існує дуже обмежена категорія сімейних відносин, що можуть виникати тільки за договором (як приклад, відносини патронату). Однак це не заперечує ролі договору як юридичного факту в інших сферах сімейного права.

Слід відрізнити договори у сфері сімейних правовідносин від договорів, що укладаються між членами сім'ї. Так, наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 64 СК України дружина та чоловік мають право на укладення між собою усіх договорів, які не заборонені законом, як щодо майна, що є їхньою особистою приват-

ною власністю, так і щодо майна, яке є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. У цьому разі матиме місце звичайний цивільно-правовий договір і, відповідно, врегульовуватися він має суто нормами цивільного законодавства. Не буде юридичним фактом у сфері сімейного права і договір між іншими членами сім'ї щодо належного їм майна (наприклад, договір дарування, за яким бабуся як дарувальник передає у власність онукові певну річ; або договір оренди автомобіля між дядьком і племінником тощо).

У той же час, юридичним фактом у сфері сімейного права слід визнати договір подружжя щодо визначення порядку користування майном (ст. 66 СК України), оскільки він змінюватиме генеральне сімейне правовідношення. Йдеться про право подружжя домовитися між собою про порядок користування майном, що йому належить на праві спільної сумісної власності. Відповідно, якщо така потреба виникає, то це означає, що подружжя користується наданою автономією з метою змінити для себе загальну, встановлену нормами сімейного законодавства, модель користування спільним майном. Інакше кажучи, такий договір вносить корективи до тієї системи розподілу прав і обов'язків, що первісно виникли відповідно до норм сімейного права на підставі такого юридичного факту, як укладення шлюбу.

Слід погодитись із тими дослідниками, які вказують на особливу юридичну природу договорів, що виступають юридичними фактами у сфері сімейних правовідносин. Зокрема, підкреслюється, що норми СК України стосовно договорів не моделюються за

традиційним для Цивільного кодексу України принципом, коли закон установлює права та обов'язки кожної сторони договору. Тут немає звичного для цивілістики протиставлення боржника та кредитора. Усі без винятку положення СК України про договори не розводять сторони по різні боки, а навпаки, нібито поєднують їх, тому використовуються вирази на зразок: «подружжя має право домовитися між собою про порядок користування майном, що йому належить на праві спільної сумісної власності» (ч. 1 ст. 66 СК України); «дружина та чоловік мають право розділити майно за взаємною згодою» (ч. 2 ст. 69 СК України); «подружжя має право укласти договір про надання утримання одному з них» (ч. 1 ст. 78 СК України); «батьки мають право укласти договір щодо здійснення батьківських прав та виконання обов'язків тим з них, хто проживає окремо від дитини» (ч. 4 ст. 157 СК України) та ін. Отже, учасники сімейних відносин діють разом, а не як протилежні за своїми інтересами контрагенти [15, с. 91].

Викладене вище дозволяє зробити такий висновок: договори як юридичні факти сімейного права мають тягнути за собою виникнення, зміну або припинення індивідуальних правовідносин у межах генерального сімейного правовідношення, а отже, мати своїм предметом сімейні особисті немайнові та майнові відносини між подружжям, між батьками та дітьми, усиновлювачами та усиновленими, між матір'ю та батьком дитини щодо її виховання, розвитку та утримання, а також між бабою, дідом, прабабою, прадідом та внуками, правнуками, рідними брата-

ми та сестрами, мачухою, вітчимою та падчеркою, пасинком та іншими членами сім'ї. Відповідно, договір у сімейному праві може:

1) конкретизувати норми сімейного права. Так, наприклад, ч. 4 ст. 157 СК України передбачає, що батьки мають право укласти договір щодо здійснення батьківських прав та виконання обов'язків тим із них, хто проживає окремо від дитини. Договір укладається у письмовій формі та підлягає нотаріальному посвідченню. Мета укладення такого договору – конкретизація порядку виконання покладеного нормами сімейного законодавства обов'язку щодо утримання дитини тим із батьків, хто проживає окремо й гарантованого йому права на особисте спілкування з дитиною;

2) доповнювати регулювання, межі якого окреслені нормами сімейного права, що прямо вказують на врегулювання відносин шляхом досягнення згоди між їх учасниками і її закріплення в договорі. Так, зокрема, СК України не встановлює загальнообов'язкових норм щодо надання утримання іншому з подружжя (окрім обмеженої кількості випадків, коли один із подружжя є непрацездатним або потребує матеріальної допомоги, тобто якщо заробітна плата, пенсія, доходи від використання його майна, інші доходи не забезпечують йому прожиткового мінімуму, встановленого законом). Але при цьому подружжя може скористатися свободою договору й укласти договір про надання утримання одному з них, у якому визначити умови, розмір та строки виплати аліментів. Договір укладається у письмовій формі та посвідчується нотаріально;

3) встановлювати права і обов'язки, відмінні від тих, що передбачені нормами сімейного права, у випадках, коли це прямо допускається. Так, наприклад, ст. 70 СК України вказує, що, за загальним правилом, у разі поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, частки майна дружини та чоловіка є рівними. Однак окремих договором або у шлюбному договорі подружжя може зафіксувати інший розмір часток майна. Так само загальне правило говорить про те, що якщо жінка та чоловік проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, майно, набуте ними за час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності. Але вони можуть відступити від цього загального правила, уклавши відповідний письмовий договір (ст. 74 СК України). Аналогічну правову природу має договір між батьками про сплату аліментів на дитину: батьки мають право укласти договір про сплату аліментів на дитину, у якому визначити розмір та строки виплати (ч. 1 ст. 189 СК України). Але якщо вони такого договору не укладають, регулювання відповідних сімейних відносин відбувається за нормами сімейного законодавства. За наявності такого договору суди віддаватимуть йому перевагу перед приписами законодавчих актів (див. п. 22 постанови Пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 2007 р. № 11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя»), ухвала апеляційного суду Автономної Республіки Крим від 31 жовтня 2012 р.

у справі №0101/2500/2012, ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 1 лютого 2012 р. у справі №6-24380ск11);

4) виступати єдино можливою підставою для виникнення індивідуальних сімейних правовідносин. У всіх наведених вище випадках ті чи інші сімейні правовідносини могли виникнути не тільки за договором, а й за іншими юридичними фактами (наприклад, відносини щодо сплати аліментів можуть виникати не тільки за договором, а й у разі встановлення відповідного обов'язку судом). Але в окрему групу слід виділити ті відносини, що можуть виникати тільки за договором. Йдеться, зокрема, про відносини патронату: відповідно до ч. 1 ст. 252 СК України за договором про патронат орган опіки та піклування передає дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування, на виховання у сім'ю іншої особи (патронатного вихователя) до досягнення дитиною повноліття, за плату;

5) заповнювати прогалини, залишені законодавцем у регулюванні сімейних відносин. Виявлення прогалин у правовому регулюванні, особливо коли йдеться про приватноправову сферу (а отже, сферу, де у більшості випадків матиме місце не прогалина, а кваліфіковане мовчання законодавця), є завданням надзвичайно складним. Головним критерієм наявності прогалини стає судова практика. Наведемо приклад. Відповідно до ст. 257 СК України баба, дід, прабаба, прадід мають право спілкуватися зі своїми внуками, правнуками, брати участь у їх вихованні. Однак при цьому законодавець не говорить нічого про

можливість або неможливість врегулювання вказаного питання на рівні договору між батьками дитини, з однієї сторони, і бабою та дідом, з другої. Маємо прогалину у правовому регулюванні, яка може бути заповнена за допомогою аналогії закону, а саме шляхом застосування норми, що передбачає можливість укладення такого договору між батьками дитини¹.

¹ В юридичній науці можна зустріти і більш загальний поділ договорів у сімейному праві: ті, які прямо визначені у законі (поіменовані договори), та договори, котрі сторони можуть укласти, навіть якщо вони не передбачені у відповідних нормативно-правових актах, але відповідають їх засадам (непоіменовані договори). Як видається, така класифікація, хоча і має право на існування, не віддзеркалює особливостей правової природи договорів у сімейному праві. Крім того, можна зустріти класифікацію договорів у сімейному праві на договори-дії та договори-зобов'язання. Усі договори-дії за характером відносин, регульованих ними, при цьому поділяють на майнові й немайнові договори, а також змішані. До майнових договорів відносять шлюбний договір, договір про розділ подружнього майна, угоду про сплату аліментів, а також угоду між сурогатною матір'ю і особами, на користь яких використовується репродуктивна технологія. До змішаних – договір про передачу дитини на виховання в прийомну сім'ю. Відповідно, договори, що залишилися: угода про місце проживання дитини і угода про визначення порядку спілкування дитини з окремо проживаючим батьком, відносять до немайнових договорів. Щодо договорів-зобов'язань, то їх пропонують класифікувати за спрямованістю правового результату і за суб'єктним складом їх учасників. За першою із запропонованих підстав систему договорів представляють таким чином: договори з приводу загального подружнього майна; договори щодо здійснення батьківських прав; договори щодо надання утримання; договори щодо влаштування дітей на виховання; регулюючі відносини при застосуванні репродуктивної технології. Усі договори за другою підставою поділяють на договори, що укладаються між подружжям; договори, що укладаються батьками і дітьми; договори, що укладаються між батьками; договори, що укладаються між іншими членами сім'ї; договори, що укладаються між членами сім'ї та іншими особами.

Наведені вище висновки мають стати ще одним кроком на шляху до вирішення більш глобального завдання – встановлення співвідношення ролі законного та договірної правового регулювання сімейних відносин на сучасному етапі державно-правового роз-

витку; визначення ролі договору як засобу індивідуального правового регулювання у загальнотеоретичному плані; з'ясування місця договорів, що мають своїм предметом врегулювання сімейних правовідносин, у загальній системі договорів.

Список використаних джерел

1. Leslie Melanie B. Enforcing Family Promises: Reliance, Reciprocity, and Relational Contract / Melanie B. Leslie // North Carolina Law Review. – 1999. – Vol. 77, №2. – P. 551–585.
2. Maine Henry Sumner. Ancient Law: Its Connection with the Early History of Society and Its Relation to Modern Ideas / with introduction and notes by Sir Frederick Pollock / Henry Sumner Maine. – Brunton Press, 2008. – 384 p.
3. Graveson Ronald Harry. Status in the Common Law / Ronald Harry Graveson. – Wildy, Simmonds and Hill Publishing, 1982. – 151 p.
4. Austin Graeme W. Essay: Family Law and Civil Union Partnerships / Graeme W. Austin // Status, Contract and Access to Symbols. – Victoria University Wellington Law Review. – 2006. – Vol. 37. – P. 181–205.
5. Brewer Holly. By Birth or Consent: Children, Law & the Anglo-American Revolution in Authority / Holly Brewer // The University of North Carolina Press, 2007. – 408 p.
6. Победоносцев К. П. Курс гражданского права. Часть вторая: Права семейственные, наследственные и завещательные / К. П. Победоносцев. – М. : Статут, 2003. – 639 с.
7. Carbone June. Marriage as a State of Mind: Federalism, Contract and the Expressive Interest in Family Law / June Carbone // Michigan State Law Review, 2011. – P. 30–51.
8. Witte John. From Sacrament to Contract: The Legal Transformations of the Western Family / John Witte // Criterion. – 1995. – Vol. 34, №3. – P. 1–11.
9. Ахмач Г. М. Договірні правовідносини членів сім'ї : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Г. М. Ахмач ; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2009. – 19 с.
10. Некрасова О. В. Розвиток договору як регулятора сімейних відносин / О. В. Некрасова // Учен. зап. Таврич. нац. ун-та ім. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2011. – Том 24 (63). – №2. – С. 104–109.
11. Бориславська М. В. Загальна характеристика договірної регулювання сімейних правовідносин / М. В. Бориславська // Політичні науки. Правознавство. Наукові праці. – 2007. – Т. 69. Вип. 56. – С. 195–198.
12. Тихомиров Ю. А. Договор как регулятор общественных отношений / Ю. А. Тихомиров // Правоведение. – 1990. – №5. – С. 27–35.
13. Пунько Т. Н. Договори в семейном праве / Т. Н. Пунько // Проблемы управления. – 2011. – №1. – С. 184–187.
14. Некрасова О. В. Свобода договору в сімейному праві України / О. В. Некрасова // Вісн. Акад. адвокатури України. – 2006. – №2 (6). – С. 36–39.
15. Жилінкова І. В. Договір як універсальна правова конструкція : монографія / за ред. проф. А. П. Гетьмана і проф. В. І. Борисової. – Х. : Право, 2012. – С. 90–106.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2014.

Явор О. Договір как юридический факт в семейном праве

В статье дана характеристика договора в семейном праве с точки зрения теории юридических фактов. Выявлена роль договора как основания возникновения, изменения или прекращения индивидуальных правоотношений в пределах генерального семейного

правоотношения. Рассмотрены основные направления возможного влияния договора на развитие семейно-правовых отношений, а также вопросы соотношения индивидуального договорного и нормативно-правового регулирования семейных отношений.

Ключевые слова: договор, юридический факт, договорное регулирование, семейные правоотношения, генеральные и индивидуальные правоотношения.

Yavor O. Contract as a Legal Fact in the Family Law

The purpose of article is to outline the trend to increased discretionary principles regulating family relations. It finds its expression in the increasing role of contract in family law that creates conditions for the emergence, along with the regulation under the law of contract system of regulation of family relations.

Relevance following issues particularly acute due to the fact that domestic jurisprudence and practice refused to use the legal construction of contract for the regulation of family relations for a long time. Although the legislation does not contain a direct prohibition on the use of contracts in family law, as well as the possibility of separate agreements imply marriage, but in practice the construction contract is not actually used. Today we have a fairly broad, recognized by law, the scope of public relations. It may be subject to individual contractual rather than regulation. Among the important family of contracts other than marriage contract, the contract include the wife and husband that with any of them after divorce will be accommodated children that participate in ensuring that their lives will the parent who will be living alone, and the conditions exercise of the right to private education of children, the so-called «contract of divorce»; contract of the wife and husband to provide maintenance; treaty between wife and husband of termination rights for content instead of acquiring title to the property or obtaining a one-time cash payment; treaty between mother and father of the child on the payment of child support; treaty between mother and father of the child to terminate the child's right to child support in relation to the acquisition of title to property; treaty between wife and husband of determining the order of use of property; treaty between wife and husband of separation of real property; agreements that may be entered into by men and women who live as one family, but without marriage. Achieve this goal requires an appeal to the theoretical conclusions and practical recommendations Ukrainian and foreign scientists in the field of general theory of law, civil and family law.

The author presents the characteristic of the contract in family law from the point of view of the theory of legal facts. The role of the contract as the basis of creation, change or termination of the individual relationships within the general family relationship is disclosed. The main directions of the likely impact of the agreement on the development of family law, as well as questions about the relationship between individual contractual and regulatory family relations are considered.

The author concluded that contracts as legal evidence of family law should entail occurrence, modification or termination of the individual relationships within the general family relationship, and thus have as its object the moral family and property relations between spouses, between parents and children, adopters and adopted, between the mother and father of a child for its education, development and maintenance, as well as between grandmother, grandfather, great-grandmother, grandfather and grandchildren, brothers and sisters, stepmother, stepfather and stepdaughter, stepson and other family members.

Keywords: contract, legal fact, contractual arrangements, family relationships, general and personal relationship.